

Da kruttverket i Liadalen gikk i lufta

Liadalen går fra [Hauketo](#) og ned mot [Fiskvollbukta](#). I dag slynger en flott turvei seg langs [Ljanselva](#) i dalen. Fram til 1884 lå et kruttverk her, men en eksplosjon satte en brå stopper for industrivirksomheten.

I 1942 hadde Nordstrands Blad en historisk artikkel om hendelsen. Et øyenvitne kunne fortelle om sine opplevelser 58 år tidligere:

At det engang i de gode gamle dager lå et kruttverk nede i Liadalen, eller Ljansdalen som mange nå benevner den, er vel noe svært mange av Nordstrands beboere vet om. At kruttverket en vakker dag sprang i luften, er vel også velkjent, men nærmere enkeltheter er ukjent for det store publikum. Det har lyktes oss å spore op en datter av eieren av kruttverket. Hun var dengang ulykken skjedde, bare 11 år, la oss derfor kalle henne Kristina, - hennes pikenavn, for som hun selv sier, det er et barns inntrykk som rulles opp for oss. Tross en forholdsvis høi alder, er Kristina ung til sinns. Redselsnatten fra hennes barndom står ennå klart for henne og hun er dessuten en strålende forteller. Vi setter derfor historien inn omtrent som vi fikk den fra hennes munn.

Direktørdatteren forteller

[Ljan](#) var i de dager et bortgjemt sted. De eneste steder folk var samlet, var på [Ljabru](#), hvor det forresten var skjenkerett, likeså på Skysstasjonen. Lensmannen bodde i [Østre Aker](#) - på [Malerhaugen](#) -. Veibelysning fantes ikke, så en kan lett forstå det "mørke" som hvilte over Ljan dengang. Kruttverket lå nede i dalen. Det var allerede gammelt da jernbanen blev sendt over dalen ved broen, som blev lagt bare 250 alen fra Kruttverket. Min far, [diplomingeniør Frølich](#), protesterte mot at jernbanen la sig så nær inn på verket, da det etter hans mening skulde være 1000 alen mellom. Svaret lød at loven var til for den private, ikke for det offentlige. Kruttverket stod - og jernbanen gikk. Av bebyggelse her ute hadde vi i den tid skysstasjonen, amtkasserer Lundes hus Mariero, Hattemaker Lindblads hus og et par til . Dessuten hadde vi landhandleriet da, eller "Nødverja" som det kaltes. Det gikk fire tog om dagen, 8.30, 11,30, 3.30 og 7. Om vinteren var de alltid forsinket, som nå. Vi hadde en utrolig snild konduktør som het Eriksen. Han tok sig av alle barna som stod der og ventet og frøs, tok dem inn i konduktørkupeen og lekte med dem. Min far og mor var "far og mor" for en liter melk til den snilde konduktøren, så De skjønner det var landlige forhold. Det samme gjaldt kruttverkmiljøet. Min mor og far var "far og mor" for alle kruttverksarbeiderne og barna deres også. Når konene manglet noe gikk de til frua og fikk mat og klær, råd og dåd. Chefsboligen var midtpunktet for 40 arbeidere, menn, kvinner og barn. Og Kruttverket gikk sin vante gang med stampens dunk-dunk-dunk-dunk dag og natt.

Julepakker til alle ansatte

Kruttvognene kjørte til byen med et rødt flagg. Mor hadde kruttpakker oppe i huset vårt hvor alle konene var beskjeftiget. Barna gikk og lærte søm i chefsboligen. Og i julen var det juletre i chefsboligen og det var pakker til alle, så chefsboligen var et offisielt sted med et hjertelig og dog ærbødig forhold til far og mor fra arbeidernes side. Kruttverket, det lå nede ved elven, bestod så vidt jeg husker av ssvovelhuset, stampa, milerhuset, tørkehuset, turbinen, polerhuset og en del andre småhus. Så var det en kveld.- Far var i byen, kruttverket stod, for vi ventet på råstoff. Vakten, unge Johan, 18 år og gamle Anders patruljerte. Nå var vi barna så forferdelig glade i far og vi bad om å få være oppe til han kom hjem, men da han ikke var kommet med siste toget og altså hadde skyss fra byen, blev det marsj i seng. Jeg var så søvniq at jeg kom ikke lenger enn halvveis i min aftenbønn før jeg var langt vekk. Imidlertid kom far hjem. Han var en tur nede på verket og inspiserte, alt i orden.

Et veldig brak

Klokken ett om natten våknet vi ved et veldig brak og tordenrulling. det blev vill forferdelse. Tusenvis av glødende ildkuler, messingkuler fra polerhuset, smalt i veggene. Mellom to brak hørte jeg mors myndige stemme. - Kruttverket springer barn, kom! Min seng hadde reist seg med mig i og endevendte sig av lufttrykket. Jeg krabbet mig ut og ned av trappen som noen minutter efter ramlet sammen. En ubeskrivelig forferdelse rådet, 17 kuer stod på båsen og rautet i vilden sky. Skjærende griseskrik hven gjennom luften. Den store, deilige St. Bernardshunden vår kom blodig og forbrent imot oss. Min bror Kristian var vekk. -Hvor var han? Jo, da stampa gikk, var han kylt ut gjennom to sprengte dører, mens en brennende bjelke for forbi ham og sved håret av ham. Jeg hørte fars rop gjennom natten og duren - Kristian. - Her far - her lød en ynkelig stemme. Så drog vi alle bortover. På broen traff vi kruttmesteren på vei mot den farlige ildmørja. "Min sønn, min sønn", hulket han vilt. "Jeg må redde!" Hvordan far som var liten av vekst klarte å holde igjen denne kjempen og få ham til fornuft er ufattelig, men det var gått med liv nok, som det var.

Kruttmagasinet måtte reddes

Hele skogen rundt verket brente, elven lyste som en rød slange i ildskjæret. Far samlet hele mannskapet for å slukke, for oppe i skogen lå det to fulle kruttmagasiner som måtte reddes. I mens samlet mor og alle vi barna arbeidskonene og barna deres og kom til slutt til den borteste arbeiderboligen. Der bodde August som lå tilsengs i tæring. Hos ham samlet vi oss alle og så stor respekt inngav mor at ikke et klagende ord blev hørt, ikke et sukk. Alt var dødsens stille i stuen. I denne stillheten hørte vi forferdelige, hjerteskjærende hyl. Maria - Anders vaktmanns kone, kom skrikende aldeles sinnsvak. Mor gikk taus ut og tok imot henne, hun førte henne inn og mor fikk henne til å falle til ro. Klokken halv fem om morgenen kom far til oss. Jeg kjente ham nesten ikke igjen, hans skjegg var avsvidd og han hadde nesten ikke hud på ansikt og hender. -Kyss mig, barn, - mumlet han med hes stemme og ærbødig, nesten redde kysset vi det herjede ansiktet hans. Magasinene var reddet.

Hjelp fra naboene

Vi hadde sittet i bare nattdrakt og frosset. Nå blev vi av gode naboer plassert rundt i gode varme villaer. Det var jo enda kaldt såpass tidlig på våren, det var den 29. mai 1884. Bisgaard sendte oss en stor kurv med smørbrød. Og Ljansbefolkningen var guddommelig snilde mot oss alle. Da morgenen kom og solen lyste op over Liadalen, så det fryktelig ut dernede. Frukttrærne som stod i full blomst dagen i forveien, var svarte og golde, noen var blåst helt vekk. De husene som stod igjen var svarte og skjeve som rønner. Gamle fru Staff fortalte mig nyss før hun avled om sitt inntrykk av episoden. Jeg hørte brakene, kastet på mig tøflene og løp i bare serken op til skysstasjonen. Der satt gamle Johansen i skorsteinen i bare skjorta og holdt på å trekke på sig strømpene. - Å, trøste og bære mig, sa jeg, hvad er dette! Og mens tordenbrakene rullet i natten, svarte Johansen med salvelse i stemmen: - Ja, nå går "kruttverket" i lufta, og nå er alle Frølichene i himla -. Men denne katastrofen, så grusom den var, gav støtet til noe godt og stort. Staten eksproprierte kruttverket i 90-årene og mine foreldre blev satt ut av stilling. Men for de pengene de fikk for verket, reiste de husflidens sak i Norge, et arbeid som viste sig å bære frukter.

Kilder

- Pedersen, Gunnar: Aktuell historie II : Nordstrand og Østensjø før og nå. 2009. 152 s. Utg. Frie Fuglers forlag. ISBN 978-82-995415-4-1. S. 62: *Da kruttverket i Liadalen gikk i lufta*